

Forslag til folketingsbeslutning om 10.—12. uddannelsesår.

Fremsat den 2. december 1975 af *undervisningsministeren*.

Folketinget opfordrer regeringen til at udarbejde planer for en samordnet udbygning af 10.-12. uddannelsesår med det formål at skabe uddannelses tilbud for alle, som har gennemgået folkeskolen eller tilsvarende uddannelse, og til at fremsætte lovforslag herom.

Regeringen sætter et forsøgs- og udviklingsarbejde i gang efter nedenstående principper således, at det er muligt efter en periode på ca. 5 år med forsøg og debat at fremsætte de fornødne forslag for folketetinget.

1. Uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår skal bygge på folkeskolens 9-årige grundskole og danne grundlag for fortsat uddannelse og for erhvervsmæssig beskæftigelse. De nuværende uddannelsers fagkreds, undervisningsplaner og timeplaner bør gennemgås med henblik på en revision og samordning.

2. Uddannelserne skal indrettes på en måde, der virker tiltrækkende på den gruppe af unge, der hidtil ikke har modtaget nogen uddannelse ud over folkeskolens undervisning.

3. Uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår skal indeholde fag af almen kulturelt og samfundsmæssigt indhold, der er fælles for alle elever, fag, som giver eleverne de nødvendige forudsætninger for at påbegynde uddannelser ud over det 12. uddannelsesår og at opnå erhvervsmæssig kompetence, og tilvalgsfag, der supplerer eller udbygger de ovennævnte fag.

4. Af hensyn til den almentdannende værdi, som praktisk beskæftigelse inden for arbejdslivet vil have for eleverne, bør der skabes mulighed for, at periodisk, praktisk beskæftigelse ikke blot indgår som en del af erhvervsuddannelserne, men også som et led i de øvrige uddannelser.

5. Ved alle skoler, der giver undervisning inden for det 10.-12. uddannelsesår, skal der gives eleverne uddannelses- og erhvervsorientering samt erhvervsvejledning.

6. Uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår tilrettelægges således, at eleverne på visse stadier af deres uddannelsesforløb får mulighed for at afbryde deres uddannelse med en vis nærmere beskrevet kompetence. Uddannelserne tilrettelægges endvidere således, at eleverne kan ændre deres valg under uddan-

nelsen, hvis de ændrer sigtet med deres uddannelse, med mindst mulig forlængelse af uddannelsestiden.

7. 10.-12. uddannelsesårs fagkreds, undervisningsplaner og timeplaner fastsættes af undervisningsministeren, der også er ansvarlig for det pædagogiske tilsyn med undervisningen. Arbejdsmarkedets parter og ansættende myndigheder sikres indflydelse på fagkreds, undervisningsplaner og timeplaner for de fag, som skal give erhvervsmæssig kompetence. Undervisningsplanerne skal udformes således, at eleverne skal kunne inddrages i undervisningens tilrettelæggelse og de konkrete valg af undervisningsemner.

8. Uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår skal fortrinsvis foregå ved offentlige institutioner.

9. Private institutioner, der giver undervisning inden for det 10.-12. uddannelsesår sideløbende med og efter samme regler som offentlige institutioner, skal have tilskud fra det offentlige efter nærmere fastsatte regler.

10. Uddannelserne placeres lokalt, dels gennem anvendelse af allerede eksisterende institutioner, dels ved yderligere decentralisering. Der skal ikke tilstræbes en centralisering af uddannelsestilbuddene i færre og større enheder.

11. Undervisningen i det 10.-12. uddannelsesår skal være vederlagsfri. Der skal gennem en støtteordning gives eleverne lige økonomiske vilkår således, at ingen af økonomiske grunde afskæres fra at søge uddannelse inden for det 10.-12. uddannelsesår.

12. Undervisningen af handicappede elever søges udbygget i fortsættelse af folkeskolens specialundervisning således, at det

bliver muligt for disse elever at blive undervist i et almindeligt uddannelsesmiljø.

13. Uddannelserne af lærere til det 10.-12. uddannelsesår tages op til revision, bl. a. med henblik på en koordinering af disse uddannelser og under hensyn til lærernes opgaver inden for det fremtidige uddannelsessystem.

14. Som nævnt i indledningen skal der fortsat iværksættes udviklingsarbejde med

henblik på indvinding af erfaringer, der kan lægges til grund ved udarbejdelse af lovforslag om uddannelserne i det 10.-12. uddannelsesår.

15. Som et led i bestræbelserne for at udjævne forskellene mellem yngres og ældres uddannelsesniveauer skal det uddannelsesstilbud, som vil blive givet inden for det 10.-12. uddannelsesår, fremtidig gives alle uanset alder.

Bemærkninger til foranstående forslag til folketingsbeslutning.

Almindelige bemærkninger.

Baggrunden for forslaget fremsættelse.

I folketingsåret 1974-75 vedtog folketetinget den nye folkeskolelov, som træder i kraft den 1. august 1976. Dermed bliver folkeskolen en 9-årig almen grundskole, der dækker den undervisningspligtige alder, med et supplerende frivilligt 10. skoleår. Folkeskolens opgave bliver i videst muligt omfang at give eleverne et fælles kundskabs- og dannelsesmæssigt grundlag, som de kan bygge deres fortsatte uddannelse på. Det er altså ikke længere folkeskolens opgave at medvirke til en opdeling af eleverne på forskellige retninger, der forudbestemmer deres senere uddannelsesvalg.

Uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår må som hidtil bygge på folkeskolens 9-årige undervisning, og de nu gennemførte ændringer i folkeskolens struktur og dens undervisnings indhold fører derfor til overvejelser af, hvilke konsekvenser ændringerne får for disse uddannelser. Det vil derfor være rimeligt, at de samfundsmæssige og pædagogiske betragtninger, som ligger bag den nye folkeskolelov, videreudvikles og lægges til grund for planlægningen og udviklingen af de fremtidige uddannelser i 10.-12. uddannelsesår således, at der kan skabes en nær sammenhæng mellem denne del af uddannelsessystemet og folkeskolen.

Det er et gennemgående træk i hele den industrialiserede del af verden — både i vest og i øst — at behovet for uddannelse efter den undervisningspligtige alder er stadigt voksende. Dette behov har flere årsager. For det første stiller det mere og mere specialiserede produktionsliv, der er i stadig udvikling og forandring, på alle niveauer krav om veluddannede medarbejdere, der er i stand til at tilegne sig ny viden og nye færdigheder. For det andet forudsætter befolkningens medleven og medvirken i demokratiske beslutningsprocesser i samfundslivets mange forgreninger, at den har en bred almenviden, som sætter den i stand til at tage kritisk stilling til den strøm af påvirkninger, den udsættes for i en verden, der præges af stadigt ændrede vilkår og problemstillinger. Uddannelserne bør derfor i større grad, end det er tilfældet i dag, medvirke til at give eleverne en fælles almen baggrund og et sprogligt og begrebsmæssigt fællesskab, som — uanset deres videre uddannelses- og erhvervsvalg — øger deres muligheder for deltagelse i samfundslivet. For det

tredje har udviklingen i dette århundrede været præget af, at befolkningen har fået stadig større fritid til sin rådighed, og der er behov for, at den enkelte bl. a. gennem en alsidig uddannelse i børne- og ungdomsårene får forudsætninger for at udnytte fritiden til en udvikling af personlige anlæg og interesser, som hans eller hendes erhvervsmæssige beskæftigelse ikke kalder frem.

Det er dog ikke alene folkeskolereformen og den almindelige samfunds- og erhvervsudvikling, som gør en reform af 10.-12. uddannelsesår aktuel. I bestræbelserne på at skabe større lighed i samfundet spiller uddannelsessystemet en vigtig rolle som det middel, der kan give den enkelte mulighed for at udvikle og udnytte sine evner uanset social baggrund. Derfor er en grundig revision af uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår særligt påtrængende. Disse uddannelser er nemlig i denne sammenhæng centralt placeret i det samlede uddannelsessystem. Det er ved indgangen til det 10. uddannelsesår, at de 16-17-årige træffer valget mellem en studieforberedende uddannelse eller en erhvervsuddannelse, som umiddelbart giver kompetence til beskæftigelse i arbejdslivet. Et uddannelsesvalg, der for størstedpartens vedkommende bestemmer deres beskæftigelsesmuligheder og sociale placering på langt sigt.

Af de nordiske oplysninger, der foreligger om sammenhængen mellem uddannelsesvalg og erhvervsvalg fremgår det således, at servicesektoren tiltrækker dem med mere end 10 års uddannelse i forholdsvis højere grad, medens landbrug og fremstillingsvirksomhed har flest med 7-8 års uddannelse.

De undersøgelser, der er foretaget, bl. a. af socialforskningsinstituttet, viser, at elevernes valg på dette stadium i høj grad er bestemt af det miljø, de kommer fra, og af familiemæssige traditioner. Eksempelvis kan nævnes fordelingen i 1973 mellem unge fra socialgruppe 1 (selvstændige med store virksomheder og topfunktionærer) og unge fra socialgruppe 5 (ufaglærte arbejdere), der talmæssigt er ca. fem gange så stor som socialgruppe 1. Af gymnasieeleverne kom 17 pct. fra socialgruppe 1 og 7 pct. fra socialgruppe 5. Af lærlingene kom 2 pct. fra socialgruppe 1 og 24 pct. fra socialgruppe 5. Af dem, som ikke fik formaliseret uddannelse i 16-19 års alderen, kom 2 pct. fra socialgruppe 1 og 34 pct. fra socialgruppe 5.

Valget træffes imidlertid ikke blot mellem studie-

forberedende uddannelser og erhvervsuddannelser. Det træffes også mellem uddannelser, som er uden forbindelse med hinanden. Dette skyldes bl. a., at de har forskellig historisk baggrund. De studieforberevende uddannelser kan føre deres traditioner helt tilbage til de katedralskoler, der blev oprettet i middelalderen, medens erhvervsskolerne er blevet oprettet i løbet af de sidste 150 år, efterhånden som der opstod behov for dem. Undervisningsplanerne udarbejdes for hver uddannelse for sig uden forsøg på samordning med andre uddannelser, hvor det ellers kunne være muligt. Lærernes uddannelsesmæssige baggrund er vidt forskellig, og styrelses- og ejerforhold er også forskellige, ligesom ressourcefordelingen foregår efter vidt forskellige kriterier.

Den studieforberevende opgave, som gymnasiet har, præger gymnasieeleverne stærkt således, at de for langt den overvejende dels vedkommende fortsætter deres uddannelse ved universiteterne, de højere læreanstalter og andre institutioner for længerevarende teoretisk uddannelse. Denne traditionsbestemte påvirkning af elevernes uddannelsesmål har medført, at den stærke stigning i tilgangen til gymnasiet gennem den sidste snes år er blevet fulgt af en tilsvarende stigning i tilgangen til de længerevarende, videregående uddannelser. En stigning, der har været så stor, at man nu står i en situation, hvor de, som fremtidig dimitteres fra de videregående uddannelsesinstitutioner, må imødesee mere eller mindre alvorlige vanskeligheder ved at opnå beskæftigelse. Dette forhold har bl. a. givet Det centrale Uddannelsesråd anledning til at anbefale, at man i gymnasiet forsøger at motivere eleverne til at vælge andre uddannelsesmål end de traditionelle.

Endvidere må det også give anledning til alvorlige overvejelser, at de uddannelsesstilbud, som eksisterer i dag inden for det 10.-12. uddannelsesår, ikke virker tiltrækkende på ca. $\frac{1}{5}$ af de elever, som afslutter folkeskolen. Denne gruppe vil være henvist til at tage ufaglært beskæftigelse, hvor risikoen for både sæson- og konjunkturbestemt arbejdsløshed er særlig stor, og den vil på grund af de ustabile beskæftigelsesforhold og som hørende til lavtlønsgruppen i særlig grad have behov for støtte fra det sociale bistandsvæsen. I et kommende planlægningsarbejde for 10.-12. uddannelsesår vil det derfor være en vigtig opgave at undersøge, hvilke uddannelsesformer og -tilbud, der kan indrettes, og som kan tiltrække den omtalte elevgruppe således, at den i fremtiden kan være bedre udrustet til at klare sig i arbejds- og samfundslivet.

Ligeledes må den integration af handicappede i folkeskolens normale undervisning, som er i gang, udvides til også at omfatte 10.-12 uddannelsesår.

Endelig må der ved planlægningen af 10.-12. uddannelsesår tages hensyn til, at den del af befolkningen, der ikke har fået nogen uddannelse efter undervisningspligtens ophør, skal have adgang til at erhverve sig de kundskaber, som tilbydes i 10.-12. uddannelsesår.

Det er vigtigt nu at gå i gang med at planlægge en reform af uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår således, at gymnasie- og HF-undervisningen, lærlinge- og efg-uddannelserne, de mellemtekniske uddannelser, etatsuddannelserne og de sociale uddannelser kan samordnes. Ved en samordning må der lægges vægt på, at eleverne uanset deres uddannelsesmål får et fælles grundlag af almen dannelse. Endvidere må uddannelsernes øvrige indhold udformes på en måde, der sikrer, at faglige krav, som er opfyldt af en elev inden for én uddannelse også accepteres af en anden uddannelse, der stiller lignende krav, således at samtlæsning bliver mulig, og således at overgang fra en uddannelse til en anden kan ske med anerkendelse af de relevante uddannelsesmæssige krav, som eleven allerede har opfyldt i sin tidligere uddannelse. Der må desuden ske en trinvis opbygning af uddannelserne, der gør det muligt, at eleverne på forskellige stadier af et tre-årigt uddannelsesforløb kan afbryde deres uddannelse med en vis kompetence, som giver dem mulighed for relevant erhvervmæssig beskæftigelse, og ret til senere at vende tilbage til fortsat uddannelse.

Erhvervsuddannelserne har i vidt omfang bygget på en blanding af teoretisk undervisning og praktisk oplæring, og sådan må det nødvendigvis også være i fremtiden. Der er imidlertid en bred erkendelse af, at der i al almindelighed er et behov for en tættere forbindelse mellem skolen og arbejdslivet — en erkendelse, som i øvrigt er kommet til udtryk i den nye folkeskolelov. Det er endvidere ønskeligt, at eleverne i de studieforberevende uddannelser ikke udelukkende har de længerevarende, videregående uddannelser som mål. Det vil derfor både have en almendannende værdi og være af betydning for en bred orientering af eleverne om deres fremtidige videreuddannelses- og beskæftigelsesmuligheder, at periodisk praktisk beskæftigelse bliver et led i samtlige uddannelser inden for det 10.-12. uddannelsesår. Periodisk, praktisk beskæftigelse bør i princippet kunne finde sted inden for alle dele af arbejdslivet. Gennem forhandlinger med arbejdsmarkedets parter både inden for den private og den offentlige sektor må denne beskæftigelse lægges sådan til rette, at den dels giver eleverne det tilsigtede udbytte, dels ikke skader andre gruppers beskæftigelsesmuligheder.

Lærerne.

En samordning af uddannelserne vil kræve et tæt samarbejde mellem de forskellige lærerkategorier, som i dag underviser inden for det 10.-12. uddannelsesår, og en efteruddannelse af disse lærere således, at de kan fungere inden for et samordnet system. Grunduddannelsen af nye lærere må ligeledes tages op til revision således, at læreruddannelserne samordnes. Der vil som hidtil være behov for lærere med vidt forskellig faglig baggrund, men på det pædagogiske område vil en vis fælles uddannelse blive nødvendig, hvis lærere skal kunne formidle deres faglige viden til elever, som kan have vidt forskelligt uddannelsesmål.

Struktur.

Den nærmere beskrivelse af den struktur, som en samordning af uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår skal ske inden for, må afvente resultaterne af de forsøg, der sættes i gang, det øvrige planlægningsarbejde og de synspunkter, som kommer frem i debatten.

Der har dog allerede i uddannelsesdebatten været røster fremme, som har talt for indførelse af en 12-årig enhedsskole. En enhedsskole i 10.-12. uddannelsesår, forstået som en skole, hvor hovedparten af pensum er fælles for alle elever, og hvor alle elever føres frem til samme grad af erhvervs og studiekompetence, kan regeringen ikke gå ind for. Eleverne ville i løbet af de tre år hverken kunne nå den erhvervs- eller den studiekompetence, som nås med de nuværende uddannelser, og der måtte derfor lægges ca. 2 år til elevernes uddannelsestid, for at de kunne opnå den specielle kompetence, som i dag nås på 12 år.

Regeringen finder på den anden side, at man ikke ville nå alle de tilsigtede mål, hvis man begrænsede sig til at samordne de eksisterende uddannelsesplaner, således at pensa i de almene fag og redskabsfagene så vidt muligt blev tilpasset inden for et fælles system, og i øvrigt opretholdt de eksisterende skoleformer. Herigennem ville man ikke få mulighed for at undervise elever med forskellige uddannelsesmål sammen i fag, som er fælles, ligesom man ville miste muligheden for gennem flere uddannelsestilbud inden for samme institution at give eleverne flere valgmuligheder, herunder at afsvække den stærke motivation, som gymnasietskolen elever får til at søge de længerevarende, videregående uddannelser.

De kommende års planlægning må derfor samle sig om strukturer, der er baseret på et tilvalgssystem, hvor bestemte valg er obligatoriske, hvis et bestemt uddannelsesmål skal nås, eller på en linje- og grendeling, hvor hver gren omfatter en uddan-

nelles obligatoriske fag, almene fællesfag og eventuelle tilvalgsfag.

De fysiske rammer.

Der er allerede forskellige steder i landet taget skridt, som bygningsmæssigt vil lette en samordning af uddannelserne. F. eks. har man i Holstebro opført gymnasiet, handelsskolen og den tekniske skole ved siden af hinanden, og i Nakskov vil nye bygninger for de tre skoleformer blive opført som ét bygningskompleks med fællesanlæg. Endvidere har man i Københavns amt netop afsluttet arbejdet med et forslag til udbygningsplan for uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår, som bl. a. er baseret på en udbygning af eksisterende skoler, således at de kan danne rammen om forskellige uddannelser.

Det er regeringens opfattelse, at man i den kommende planlægning af det 10.-12. uddannelsesår skal sigte imod at opnå den størst mulige geografiske spredning af skolerne. Dette vil ganske vist medføre, at man af ressourcemæssige grunde ikke vil kunne give eleverne en meget bred vifte af uddannelsestilbud ved den enkelte skole. Regeringen lægger imidlertid større vægt på, at eleverne ikke får langt mellem skole og hjem, og at skolen både for elever og lærere bliver en overskuelig enhed. Det er væsentligt, at skolen bliver en del af det lokale miljø med tæt forbindelse mellem skolen og det omgivende samfund. Således bør de erhvervsuddannelser, som skolen tilbyder, have tilknytning til arbejdslivet i skolens opland.

Styringen af uddannelserne.

Det er overordentlig vigtigt, at den erhvervs- og studiekompetence, eleverne opnår, kan anerkendes overalt i arbejdslivet og ved de videregående uddannelsesinstitutioner, uanset hvor i landet eleverne har fået deres uddannelse.

Udarbejdelsen af undervisningsplaner, fastsættelse af eksamenskrav og fastsættelse af kravene til lærernes uddannelse og kompetence må derfor fastsættes centralt på undervisningsministerens ansvar. Det pædagogiske tilsyn må ligeledes være centralt styret, således at man kan sikre sig, at undervisningen ingen steder kommer under de kvalitetsmæssige minimumskrav, som må opfyldes, for at de mål, der er fastsat i læseplanerne, kan nås.

For at eleverne efter endt uddannelse kan accepteres i arbejdslivet, må arbejdsmarkedets parter og de ansættende myndigheder have indflydelse på de uddannelser, som skal give erhvervsmæssig kompetence. Et sådant samarbejde mellem arbejdslivets repræsentanter og undervisningsmyndighederne vil have mange former. På centralt plan vil det dreje

sig om de generelle reglers udformning og indhold, og på lokalt plan vil det være af betydning for den nære kontakt mellem skole og arbejdsliv og bidrage til, at undervisningen kan få et realistisk indhold, og at eleverne kan få den nødvendige praktiske oplæring og indføring i arbejdslivets forskellige miljøer.

Uddannelserne inden for 10.-12. uddannelsesar finansieres i dag efter mange forskellige regler og arbejder med mange forskellige standarder og normer, som ikke er afstemt efter hinanden. En samordning af uddannelserne må derfor også føre til en samordning af ressourcforbruget. Der må derfor i fortsættelse af den centrale fastsættelse af undervisningsplaner, eksamenskrav o.l. ske en central fastsættelse af standarder og normer, således at der både af hensyn til det ensartede kvalitetsniveau og af hensyn til de samfundsmæssige omkostninger ved at opretholde uddannelsessystemet kan foretages en central økonomisk styring. Et vigtigt led i det kommende planlægningsarbejde må derfor blive en undersøgelse af, hvorledes denne økonomiske styring mest hensigtsmæssigt kan finde sted.

Skolerne inden for det 10.-12. uddannelsesar ejes og administreres under flere forskellige former. Gymnasieskolerne drives som statsskoler, amtskommunale eller som selvejende institutioner med op til 100 pct. statstilskud.

Skal en samordning af uddannelserne gennemføres, og skal forskellige uddannelser gives inden for den samme skoleenhed, vil det mest rationelle være, at uddannelserne henlægges til det samme administrative system. Det vil i det kommende planlægningsarbejde blive en opgave at udrede, hvilken administrationsform der bedst vil tjene til fremme af uddannelsernes mål.

Den videre planlægning.

Der er med dette forslag til folketingsbeslutning lagt op til en drøftelse og vedtagelse af en række principper, der skal være styrende for de kommende års udredning og planlægning af en samordning af uddannelserne i det 10.-12. uddannelsesar. Dette planlægningsarbejde, der næppe vil kunne afsluttes og føre frem til endelige politiske beslutninger før 1980, skal, som det fremgår af det forenstående, omfatte både de pædagogiske, strukturelle, økonomiske og administrative problemer i forbindelse med etableringen af et fremtidigt samordnet system for 10.-12. uddannelsesar. Dette planlægningsarbejde vil blive en væsentlig opgave for undervisningsministeriet, og de mange interesserede kredse uden for ministeriet, og både Det centrale Udan-

nelsesråd og Uddannelsesrådet for de fortsatte skoleuddannelser vil få en central placering i arbejdet.

Til støtte for et så omfattende planlægningsarbejde vil det være nødvendigt, at der udføres et koordineret forsøgs- og udviklingsarbejde, hvor de forskellige overvejelser om udviklingen kan afprøves i konkrete situationer. Det gælder både de pædagogiske, strukturelle, økonomiske og administrative problemer. I denne sammenhæng må der findes løsninger ikke blot på de mere tekniske spørgsmål, men også på de menneskelige problemer for elever, lærere og administratorer, som alle vil blive stillet over for nye krav. Skal udviklingsarbejdet lykkes, vil det forudsætte et snævert samarbejde mellem dem, der skal forestå planlægningen, og dem, der skal udmønte de forskellige forslag i praktisk arbejde. Uden de sidstnævntes indflydelse på de forskellige forandringer vil det ikke være realistisk at regne med en senere effektiv gennemførelse af de forskellige forslag, som forsøgs- og udviklingsarbejdet resulterer i.

I arbejdet vil også indgå erfaringer og tanker fra tilsvarende arbejde i andre lande — ikke mindst de nordiske lande, hvor man befinder sig på forskellige stadier af gennemførte, vedtagne, og planlagte former for samordning af uddannelserne i det 10.-12. uddannelsesar. En kortere orientering herom findes i Nordisk Råds og Sekretariatet for nordisk kulturelt samarbejdes publikation, „De gymnasiale Uddannelser i Norden“, der udkom i november 1974.

Bemærkninger til de enkelte punkter.

Ad 1.

Ved udarbejdelsen af undervisningsplanerne for det 10.-12. uddannelsesar skal man tage som udgangspunkt, at eleverne møder med de kundskaber og forudsætninger, som er opnået efter gennemgangen af folkeskolens 9-årige grundskole.

Der ligger heri ikke, at folkeskolens 10. klasse, jfr. folkeskolelovens § 3, stk. 1 og 7, skal afvikles. Det er fortsat opfattelsen, at der er elever, som vil have fordel af at gennemgå folkeskolens 10. klasse, inden de fortsætter i en erhvervsuddannelse eller en studieforberedende uddannelse.

Ad 2.

Trods den udbygning af 10.-12. uddannelsesar, der har fundet sted siden slutningen af 1950'erne gennem udvidelsen af gymnasiekapaciteten, oprettelsen af HF, indførelse af en række mellemtekniske uddannelser, styrkelse af den teoretiske del af lærlingeuddannelserne og sidst etableringen af forsøgene med erhvervsfaglige grunduddannelser, er der

endnu ca. 1/5 af en ungdomsårgang, der ikke gennemgår nogen kompetencegivende uddannelse.

Det er derfor en vigtig uddannelsespolitisk opgave at opstille uddannelsesstilbud, der kan virke tiltrækkende på den gruppe af elever, der afbryder deres uddannelsesforløb efter folkeskolens afsluttende klasser og derefter ikke modtager yderligere uddannelse.

Denne gruppe vil erfaringsmæssigt være særligt udsat for både sæsonmæssig og konjunkturbestemt arbejdsøshed og vil i uforholdsmæssigt stort omfang findes repræsenteret blandt det sociale bistandsvæsens klienter.

Der er flere grunde til, at en ikke ubetydelig gruppe elever hidtil har undladt at fortsætte uddannelsesforløbet efter folkeskolen, herunder skoletræthed, en fremmedfølelse over for skolens stofområder, manglende tilskyndelse fra hjemmets side, utilstrækkelige økonomiske muligheder samt forskellige former for psykiske og fysiske handicap. Det kan derfor næppe antages, at en større del af disse elever vil kunne motiveres til at gennemføre et fuldt erhvervs- eller studieforberegende uddannelsesforløb inden for 10.-12. uddannelsesår.

Der bør derfor eksperimenteres med specielt tilrettelagte uddannelsesstilbud, der kan virke tiltrækkende på denne gruppe elever. Disse tilbud bør som altovervejende hovedregel bestå i en blanding af praktisk arbejde og skolemæssig undervisning, idet undervisningen må gives en form og et indhold, der gør den meningsfuld, set i forhold til elevernes erfaringsgrundlag og sociale baggrund.

Ad 3.

Undervisningstilbuddet i det 10.-12. uddannelsesår må være bredt og varieret for at kunne modsvare elevernes uddannelsesønsker og evner samt samfundets uddannelsesbehov.

De fag, som skal give eleverne de nødvendige forudsætninger for at kvalificere sig til erhvervsmæssig beskæftigelse og til videregående uddannelse efter det 12. uddannelsesår, må derfor indgå som en væsentlig del af det samlede undervisningstilbud.

Imidlertid må man i det 10.-12. uddannelsesår også fortsætte med den forberedelse til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for løsningen af fælles opgaver, som er begyndt i folkeskolen, jfr. folkeskolelovens § 2, stk. 3. Der bør derfor i uddannelserne indgå en kerne af fælles fag af alment kulturelt og samfundsmæssigt indhold, som kan give eleverne en fælles almen baggrund.

Derudover skal eleverne have mulighed for at vælge fag, der uddyber de ovennævnte fag, eller

som supplerer disse fag, f. eks. i form af fag som idræt, musik og formning.

Ad 4.

Der er tradition for, at erhvervsuddannelserne kombinerer den mere teoretiske skoleuddannelse med praktisk beskæftigelse. Dette værdifulde samspil må opretholdes også i et fremtidigt uddannelsessystem. På institutionerne uddannes eleverne i de nødvendige praktiske færdigheder. I virksomhederne får de mulighed for at anvende det indlærte i praksis, samtidig med, at de så tidligt som muligt kan få et indblik i deres fremtidige arbejdsmiljø. Endvidere kan eleverne få en fornemmelse af, hvorledes deres egen arbejdsfunktion indgår som et led i produktionsgangen og dens tilrettelæggelse.

Det må imidlertid anses for værdifuldt, at eleverne får øget kendskab til og forståelse for kultur- og arbejdslivet i andre dele af samfundet. Herved kan der skabes tættere forbindelser mellem arbejdslivet og de uddannelser inden for 10.-12. uddannelsesår, der hidtil udelukkende har været drevet som skoleundervisning. Det må derfor undersøges, hvilke muligheder, der vil være for, at elever, der fortrinsvis følger den studieforberegende undervisning, kan få praktisk beskæftigelse i arbejdslivet som et led i deres uddannelse.

Ad 5.

Skal et smidigt system, der i høj grad er baseret på elevernes egne valg, fungere tilfredsstillende, må det rumme en udbygget uddannelses- og erhvervsvejledning, som kan oplyse eleverne om konsekvenserne af de forskellige valgmuligheder og rådgive eleverne om, hvilke valg de hver ud fra deres forudsætninger bør træffe. Vejledningen må bl.a. bygge på et løbende ajourført materiale, som beskriver de aktuelle uddannelsesforhold og arbejdslivets vilkår, ligesom der må anvendes velunderbyggede prognoser for beskæftigelsesmulighederne. Herved vil man også kunne modvirke den skævhed i uddannelsessøgningen, der skyldes mangelfuldt kendskab til forventet udbud og efterspørgsel på arbejdsmarkedet, ikke mindst for så vidt angår de lange, videregående uddannelser, og bidrage til, at egentlige adgangsbegrænsninger ved de videregående uddannelser kommer til at spille en mindre fremtrædende rolle som middel til regulering af tilgangen.

Ad 6.

Der er med indførelsen af de erhvervsfaglige grunduddannelser skabt nogle mere smidige uddannelsesstilbud inden for det 10.-12. uddannelsesår, som stiller eleverne friere med hensyn til deres frem-

tidige erhvervsvalg end de traditionelle lærlinguddannelser, hvor eleverne ved deres valg i begyndelsen af det 10. uddannelsesår foretager en kraftig indsnævring af deres senere beskæftigelsesmuligheder.

Da eleverne vil komme til at leve i et samfund præget af stadige forandringer og skiftende uddannelsesbehov, og da det er ønskeligt at bryde isolationen mellem de teoretisk og de praktisk orienterede uddannelser, må man tage disse hensyn i betragtning, når de fremtidige uddannelser i 10.-12. skoleår skal tilrettelægges.

Da uddannelserne i det 10.-12. uddannelsesår er et tilbud, må uddannelserne også lægges således til rette, at det på visse stadier af et 3-årigt uddannelsesforløb bliver muligt for elever at forlade uddannelsen med en vis studie- og/eller erhvervskompetence, ligesom det skal være muligt for sådanne elever senere at vende tilbage til uddannelsen for at opnå en bredere kompetence.

De enkelte fag, som eleverne sammensætter deres uddannelse af, må så vidt muligt lægges således til rette, at de består af flere afrundede, men dog sammenhængende kurser, som dels kan tages enkeltvis, dels kan læses i et sammenhængende forløb gennem 10-12. uddannelsesår.

Der må i den forbindelse skabes mulighed for, at elever med forskelligt uddannelsessigte kan læse visse fagdele eller kurser sammen, ligesom der må skabes mulighed for, at elever, der i løbet af 10.-12. uddannelsesår ønsker at skifte uddannelsesmål, med anvendelse af mindst mulig ekstra tid kan læse de fag eller dele af fag, som de mangler for at nå det nye mål.

Ad 7.

Det må anses for et vigtigt mål, at der opretholdes et ensartet uddannelsesniveau over hele landet således, at en elev, der har gennemgået 10.-12. uddannelsesår ét sted i landet, kan opnå ansættelse eller optages til videreuddannelse andre steder på lige fod med elever fra det øvrige land.

Den uddannelsespolitiske målsætning og planlægning må derfor foregå centralt. Fagkreds, undervisningsplaner og timeplaner må således fastsættes af undervisningsministeren, der også må have ansvaret for det pædagogiske tilsyn. Der må ligeledes lægges afgørende vægt på, at elever, der har gennemgået det 10.-12. uddannelsesår og opnået en erhvervs-mæssig kompetence, også accepteres på arbejdsmarkedet. Arbejdsmarkedets parter og de ansættende myndigheder må derfor have indflydelse på de uddannelser, som skal give erhvervs-mæssig kompetence.

Ad 8.

Uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår er hidtil blevet drevet både i statsligt, kommunalt, amtskommunalt og forskellige former for privat regi.

Skal disse uddannelser nu samordnes fysisk og administrativt, bør det ske under et ensartet administrativt system.

I det omfang, der efter en reform af uddannelserne i 10.-12. uddannelsesår fortsat vil være private institutioner, der giver samme undervisning som de offentlige, må der ydes offentligt tilskud til disse efter nærmere fastsatte regler.

Ad 10.

Den nuværende skolestruktur inden for 10.-12. uddannelsesår indebærer en bred geografisk spredning af uddannelsesstillbuddene. Uddannelserne inden for håndværk og industri er dog i et vist omfang blevet specialiserede, og af økonomiske grunde har de måttet centraliseres således, at uddannelsesstillbuddene er forskellige fra egn til egn — et forhold, som man har søgt at råde bod på ved oprettelse af skolehjem. Såfremt uddannelsesstillbuddene blev centraliseret i større og færre enheder, ville det ganske vist blive muligt at give alle eller næsten alle tilbud på alle institutioner, men dette ville på den anden side indebære, at en række institutioner uden for de større byer måtte nedlægges.

Da der imidlertid må lægges stor vægt på, at der overalt i landet kan gives tilbud til alle om uddannelse i 10.-12. uddannelsesår, og at ingen af geografiske grunde afskæres fra at få en kompetencegivende uddannelse, må der på lokal basis tilvejebringes relevante uddannelsesstillbud. Det kan følgelig ikke anbefales, at der gennemføres en centralisering af uddannelserne. I stedet bør uddannelserne spredes lokalt gennem anvendelse af de eksisterende institutioner og disses lokale kapacitet.

Ad 11.

Der vil ikke være forbundet særlige udgifter for det offentlige ved at gennemføre princippet om vederlagsfri undervisning fuldt ud, da der efterhånden er meget få uddannelser inden for det 10.-12. uddannelsesår, hvor undervisningen ikke er gratis for eleverne. Dog bør princippet om vederlagsfri undervisning ved private institutioner som hovedregel kun gennemføres, når det offentlige ikke kan give samme tilbud som den private skole.

I øjeblikket er de økonomiske vilkår for eleverne inden for 10.-12. uddannelsesår forskellige. Nogle elever, f. eks. inden for nogle af de erhvervsrettede uddannelser, oppebærer en betaling, som gør et rimeligt eksistensniveau muligt. For at sikre, at de

uddannelsessøgendes ønsker med hensyn til valg af uddannelse ikke påvirkes af økonomiske overvejelser, men derimod er udtryk for motiverede uddannelses- og erhvervsønsker, bør der tilvejebringes støtteordninger, der giver alle elever, uanset uddannelsesvalget, muligheder for et rimeligt eksistensgrundlag.

Ad 12.

De bestræbelser, der udfoldes i folkeskolen på i videst muligt omfang at drage handicappede elever ind i et almindeligt undervisningsmiljø, må videreføres i det 10.-12. uddannelsesår. Det må herigennem tilstræbes, at de handicappede får en uddannelse, som så vidt muligt sætter dem i stand til at føre en tilværelse som selvhjulpne mennesker, og at de øvrige elever gennem uddannelsesfællesskabet lærer at acceptere de handicappede.

Ad 13.

Den samordning af uddannelserne, som skal finde sted, må også få følger for uddannelserne af de lærere, som skal undervise i det 10.-12. uddannelsesår, ikke mindst på det pædagogiske område. Mange lærere vil komme til at undervise elever med forskellige uddannelsesmål og vil komme til at sætte den teoretiske undervisning i et nærmere forhold til det praktiske liv end hidtil. Blandt andet må man forvente, at lærere med en teoretisk faglig baggrund

og lærere med en praktisk faglig baggrund skal kunne arbejde sammen om undervisningens tilrettelæggelse.

Læreruddannelserne må derfor tages op til revision i takt med udviklingen af nye undervisningsplaner for det 10.-12. skoleår.

Ad 14.

Da reformen af det 10.-12. uddannelsesår må forventes at blive både omfattende og tidkrævende, er det væsentligt, at der fortsat iværksættes udviklingsarbejde, som kan give erfaringer, der kan udnyttes i reformarbejdet og forberedelsen af den fornødne lovgivning.

Ad 15.

Som antydnet under pkt. 3 bør det 10.-12. uddannelsesår være et åbent system, som eleverne kan forlade og vende tilbage til.

Denne åbenhed i systemet bør også komme den voksne del af befolkningen til gode, ikke mindst den del, som kun har fået 7 — eventuelt 9 års folkeskoleuddannelse.

For at udjævne forskellene mellem yngres og ældres uddannelsesniveau bør der derfor efterhånden gives undervisningstilbud svarende til tilbuddene i det 10.-12. uddannelsesår, men tilpasset de voksne elevers særlige forudsætninger og behov.